

Key words: historical terminology, Ukrainian syntactic terminology, object, attribute, adverbial modifier.

УДК 378:81'255.2:[811.161.2+811.111]:655.525

Леонід ЧЕРНОВАТИЙ

ПОНЯТТЯ «АГЕНТИ ПЕРЕКЛАДУ» ЯК КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Стаття містить опис дослідження предметного компонента фахової компетентності майбутніх перекладачів у галузі перекладознавства на матеріалі категорії «агенти перекладу» в межах полісистемної теорії перекладу та системно-емпіричного підходу до літератури. Зміст ілюструється прикладами з історії перекладу, зокрема, України. Складено концептуальну схему деяких понять у згаданій теорії та проаналізовано співвідношення складових елементів категорії «агенти перекладу».

Ключові слова: фахова компетентність майбутніх перекладачів (ФКП), предметний компонент ФКП, полісистемна теорія перекладу, концептуальна схема, категорія «агенти перекладу», історія перекладу в Україні.

До складу фахової компетентності перекладачів (ФКП), формування якої входить до практичної мети їх навчання, входить певна кількість елементів, перелік яких може відрізнитися у різних дослідників (див. огляд в [8]), проте деякі з них наявні у переважній більшості із запропонованих досі моделей. До останніх, зокрема, належать предметний компонент ФКП, що тлумачиться як сукупність понять, на яких ґрунтуються конкретні сфери людської діяльності. Загально визнано (див. огляд в [8]), що недостатня сформованість предметного компонента суттєво ускладнює процес і якість перекладу. Відтак його формування є одним із найголовніших завдань навчання майбутніх перекладачів. З іншого боку, шляхи його розв'язання на сьогодні є дискусійними й потребують серйозного вивчення. Ця невизначеність стосується як переліку галузей, предметна сфера яких має бути засвоєна студентами під час навчання, так і переліку понять в межах кожної з них, який, з одного боку, був би достатнім для забезпечення розуміння предметного змісту тексту оригіналу, а з іншого – був би достатньо компактним, аби не потребувати нереального обсягу

часу для його засвоєння. Розв'язання цієї проблеми однозначно сприяло б і вирішенню питання відбору термінологічного компоненту до змісту навчання, оскільки адекватний відбір понять певною мірою гарантував би й обґрунтовану селекцію необхідної термінології, адже це були б саме ті лексеми, що позначають відібрані поняття. На шляху до досягнення цієї мети, однак, необхідно розробити ефективну методику відбору згаданих понять, оскільки на сьогодні її дослідження стосовно підготовки майбутніх перекладачів практично відсутні (як виняток, див [3]), що й пояснює *актуальність* нашого дослідження.

Враховуючи таку потребу, ми провели спеціальне дослідження, *метою* якого було встановлення головних понять на конкретній ділянці перекладознавства для їх подальшого засвоєння студентами. Для досягнення цієї мети треба було розв'язати низку завдань, зокрема, звузити сферу дослідження до однієї семантичної категорії (перекладознавство загалом є надто широкою галуззю для даного дослідження), відібрати репрезентативне англomовне джерело для його логічного аналізу, здійснити згаданий аналіз і скласти поняттєву схему для визначення місця обраної для дослідження категорії в системі інших понять, проаналізувати зміст згаданої категорії та найважливіших її складових, окреслити перспективу подальшого дослідження.

Для розв'язання першого завдання було обрано категорію «агенти перекладу», яка є важливою в західному перекладознавстві, однак маловідомою серед українських викладачів перекладу, що відображається і в змісті навчання майбутніх перекладачів. Принаймні, про це свідчать результати аналізу програм з теорії перекладу в українських вищих навчальних закладах, а також тематики дипломних робіт магістрів, що спеціалізуються з перекладу. Відсутність згаданої категорії в змісті навчання студентів автоматично означає її брак (а також більшості пов'язаних з нею понять) і в складі ФКП, зокрема, в предметному та термінологічному її компонентах.

Розгляд джерел, які стосуються проблеми, що розглядається, дозволив обрати матеріалом для аналізу англomовну монографію оглядового характеру [10], де категорія «агенти перекладу» розглядається достатньо повно, аби виконати визначену для неї функцію.

Концепція «агентів перекладу» зазвичай обговорюється в контексті теорії полісистеми, яка була запропонована ще у 1920-х роках літературними теоретиками, що працювали в межах так званого формалізму [6; 7]. Ідеї згаданої течії було перенесено на ґрунт перекладознавства в 1970-х роках [11]. Співвідношення головних понять у даній моделі, за результатами аналізу досліджень [13-15], показано на рис.1.

Як впливає з рис. 1, в межах згаданих праць полісистема тлумачиться як певна система систем, що взаємодіють, аби забезпечити безперервний динамічний процес еволюції полісистеми як єдиного цілого [11; 14]. Ґрунтуючись на понятті полісистеми, можна пояснювати явища, які існують на різних її рівнях, а тому підсистема будь-якої національної літератури розглядається як елемент, що входить до складу ширшої культурної системи, яка, у свою чергу, є складовою ширшої полісистеми, разом з іншими системами, наприклад, соціальною, художньою, релігійною, політичною тощо. Як показано на рис.1, літературна підсистема знаходиться у ширшому соціокультурному контексті, де вона зазнає постійного впливу з боку інших складових полісистеми. Відтак, як зазначають дослідники [10], з цієї точки зору, літературну підсистему не можна розглядати як просту суму певних текстів, оскільки, враховуючи її системні зв'язки, вона перетворюється на сукупність чинників, що впливають на продукування, просування та сприймання згаданих текстів.

В межах літературної підсистеми спостерігається постійна боротьба між центром та периферією, у якій різні літературні жанри змагаються за домінування в центрі, де розташовуються класичні літературні форми, тоді як інші (наприклад, дитяча, масова художня, науково-технічна, довідкова та інша література) – знаходяться на периферії. Тут же традиційно розташовують і перекладну літературу, проте вона є важливим чинником розвитку будь-якої літературної системи загалом, оскільки, за певних умов, вона може дати стимул для розвитку класичним формам, що знаходяться в центрі. Важливим аспектом боротьби між центром та периферією є конкуренція між інноваційними (периферійними) та консервативними (центральною) літературними принципами. Значна частина інноваційних принципів вноситься до системи

літератури відповідної мови саме через переклад, за умови, що перекладачі не уникають введення нових елементів до мови перекладу, а для перекладу вибираються твори, що потенційно можуть збагатити літературну підсистему відповідної мови.

Хоча, як уже згадувалося, перекладну літературу зазвичай розміщують на периферії літературної підсистеми, за певних умов вона може зміщуватися ближче до центру згаданої підсистеми і навіть займати центральну позицію в ній. До таких умов, за даними досліджень [10], належать певні ознаки, що можуть бути притаманними конкретним ситуаціям, в яких опиняється відповідна література.

По-перше, з очевидних причин різке зростання ролі перекладної літератури спостерігається у постколоніальний період. У добре розвиненій літературній підсистемі наявні зразки усіх жанрів літератури, класичні моделі яких, як уже згадувалося, тяжіють до центру згаданої підсистеми, в той час як інноваційні елементи відповідних жанрів підпирають їх із периферії, перетворюючи усю підсистему загалом на динамічну структуру, що постійно розвивається. У постколоніальній літературній підсистемі зразків деяких жанрів може не виявитися взагалі, оскільки такі твори ще не написані, а в інших жанрах, хоча вони й наявні, проте їх якість може не відповідати бажаним стандартам. У таких випадках «молода» література вдається до перекладу творів відповідних жанрів, створених у більш розвинених літературах, які тимчасово виконують функцію модельних у постколоніальній літературній підсистемі.

По-друге, аналогічне посилення ролі перекладної літератури та її зміщення у центральну позицію спостерігається, коли оригінальна літературна підсистема розвивається недостатньо динамічно й потребує тимчасових зразків певних жанрів, що відповідали б певним критеріям з точки зору їх якості й забезпечували б передумови поступового розвитку згаданої підсистеми. Недостатня динаміка, у свою чергу, як зазначають дослідники [10; 15], може пояснюватися тим, що дана література знаходиться в тіні розвиненішої, яка має ширші можливості впливу на потенційних споживачів «слабшої» літератури і, таким чином, перешкоджає розвитку останньої. Іншою причиною може бути криза відповідної літератури, коли модельні зразки відповідних

жанрів, які раніше вважалися класичними, перетворилися на застарілі й такі, що гальмують подальший розвиток. І в першому, і в другому випадках перекладна література потенційно здатна сприяти подоланню згаданих труднощів, забезпечуючи як необхідні зразки, так і приплив інноваційних літературних засобів у підсистему, що потерпає від внутрішніх проблем.

Саме реалізація згаданого потенціалу й уможливорюється агентами перекладу, які розглядаються як особи або організації, що займають посередницьку позицію між перекладачем та адресатами перекладу. З іншого боку, й самі перекладачі є посередниками між авторами тексту оригіналу та адресатами тексту перекладу. Як впливає з нашого аналізу матеріалу дослідження [10], в межах категорії «агенти перекладу» розрізняють їх типи, що можуть розподілятися за певними групами, які стисло розглядаються далі.

До перших трьох із згаданих типів можна віднести такі важливі поняття як «патронаж», «посередники» і «влада». У процесі продукування витворів культури патронаж наголошує на ролі патронів, до яких можуть відноситися релігійні групи, політичні партії, соціальні класи, королівські (царські тощо) двори, видавці і засоби масової інформації. Головні функції патронів полягають у регулюванні літературної системи, встановленні літературних премій та впливі на визначення змісту освітньої системи.

Патронаж поділяється на диференційований і недиференційований. Останній є притаманним тоталітарним країнам, де для регулювання літературної системи вживається цензура, внаслідок чого привілейований письменник (перекладач) користується підтримкою верховного можновладця або політичного лідера в однопартійній державі, його твори (переклади) щедро фінансуються, а сам він є захищеним (але не гарантовано) від репресій. З іншого боку, письменникам (перекладачам), які не мають привілею патронажу, постійно загрожує небезпека, що може спричинити навіть їх фізичне знищення, про що, зокрема, свідчить історія українських перекладачів у часи сталінізму. Одні, як Микола Зеров, Майк Йогансен, Борис Якубський, Павло Филипович, Юрій Савченко, Дмитро Рудик, Григорій Іваниця, Іван Кулик, були страчені, померли в тюрмах або на засланні, інших (як Микола Сагарда,

Григорій Майфет, Василь Мисик) було репресовано, ще інші (як Володимир Державин та Освальд Бурггардт) – змушені були емігрувати на Захід і вже ніколи не змогли повернутися на Батьківщину (детальніше див. [4]).

Диференційований патронаж спостерігається при вільному ринку й може бути знаряддям як влади, так і політичної боротьби. Приміром, під час боротьби за незалежність від метрополії політичні партії, що виступають за визволення від колонізаторів, можуть ініціювати переклад і публікацію актуальних на певний момент іншомовних творів, коли вони пробуджують національну свідомість, сприяють відродженню й розвитку національної мови та культури або формують негативне відношення до тоталітарних режимів (наприклад, публікація українських перекладів антикомуністичних творів Дж. Орвела «Ферма тварин» (1991) та «1984» (1988) незадовго до розпаду СРСР). Трапляються й спроби підриву панівної ролі мови колонізаторів шляхом її креолізації й публікації творів такою мовою (докладніше див. приклад з креолізацією французької мови через переклад як засіб протистояння французькій політиці асиміляції населення карибського острова Мартиніки в [10]; див. також цікавий випадок заміни англомовного мовлення із вкрапленням російських слів на українсько-російський суржик в перекладі англомовного роману Ентоні Бріджесса «Механічний апельсин» українською мовою Олександром Буценком [2], опублікованого 1990 року, напередодні виходу України зі складу Радянського Союзу).

Іншими представниками агентів перекладу є посередники, зокрема, власники літературних салонів, літературні меценати, компанії, поборники зміни мовної й культурної політики тощо. Посередниками є також ті, хто видозмінює як текст оригіналу, так і текст перекладу: редактори, коректори, перекладачі, автори анотацій (рефератів) тексту оригіналу; видавці, власники журналів, перекладацьких компаній тощо. Посередники виконують певні ролі з певною метою і можуть наражатися на суттєву небезпеку (у деяких країнах траплялися вбивства перекладачів та видавців відомого твору Салмана Рушді [10]; пригадайте також вбивство в січні 2015 року співробітників паризького сатиричного журналу «Шарлі Ебдо» ([Charlie Hebdo](http://www.charliehebdo.fr)), пов'язане з неприпустимими, на погляд організаторів теракту, карикатурами на мусульманські

святині). З метою боротьби з диктатурою або за незалежність через переклад також можуть запроваджуватися певні політичні концепції.

Проте посередництво не зводиться лише до політичної спрямованості. Чинником його активізації може також бути криза відповідної літературної підсистеми внаслідок того, що застарілі літературні принципи занадто довго перебувають в її центрі, гальмуючи її розвиток. У таких умовах посередники, публікуючи перекладні твори, що кидають виклик згаданим нормам, намагаються спровокувати внутрішній протест у критичної маси читачів національної літератури.

У постколоніальний період, коли нова еліта намагається перетворити національну мову з розмовної на повноцінну літературну, вийти з тіні мови колонізаторів та з літературної системи колишньої метрополії, посередники можуть стимулювати компенсацію недостатнього розвитку власної літературної системи за рахунок заповнення наявних у ній лакун перекладними творами, що виконують роль тимчасових заміників відсутніх у національній літературі жанрів.

Третім, безумовно, важливим елементом категорії «агенти перекладу» є влада, оскільки, залежно від ступеня демократичності суспільного устрою конкретної країни, вона різною мірою може впливати принаймні на частину перекладів, які видаються або не видаються. У 1847 році в Росії було заборонено видання перекладів французьких романів «Піччініно» та «Леон Леоні» Жорж Санд, а також «Манон Леско» абата Прево. Приводом послужили дві публікації: по-перше, сатиричної поеми Тараса Шевченка «Сон» (спрямованої проти імператора та його дружини), який викликав невдоволення з боку Миколи I і закінчився засланням Шевченка; по-друге, статті Пантелеймона Куліша «Повість про український народ» у петербурзькому журналі, де, зокрема, говорилося, що «Малоросія має або відділитись від Росії або загинути». Куратор петербурзького освітнього округу й голова цензурного комітету М.Н. Мусін-Пушкін вважав, що саме в перекладах французьких повістей П. Куліш набрався «хохлацького патріотизму» [1].

Олександр Білецький [4] наводить цікавий випадок заборони перекладу українською мовою пушкінської «Казки про золоту рибку» у 1905 році (з посиланням на відповідний указ 1876 року)

тим, що, на думку влади: *«допустить создание особой простонародной литературы на украинском наречии – значит положить прочное основание к развитию убеждения в возможности осуществить в будущем, хотя, может быть, и весьма отдаленном, отчуждение Украины от России»* [4, с. 377].

Влада може впливати на процес перекладу різними шляхами, від відбору текстів для перекладу до призначення перекладачів і навіть диктату щодо стратегій перекладу. Для забезпечення свого впливу влада використовує різноманітні важелі впливу, які є особливо дієвими в тоталітарних країнах, де їх діапазон варіюється від надання можливості публікації взагалі до визначення її тиражу і, відповідно, оплати роботи перекладача. Влада також має у своєму розпорядженні певні (нерідко досить суттєві) фонди, які вона розподіляє за контрактами, відповідно впливаючи на відбір перекладачів. Досить ефективним засобом впливу на перекладачів і письменників є також система державних премій і відзнак, за допомогою яких влада може контролювати потрібну їй групу перекладачів з метою додержання ними встановленої нею політики перекладу. Прикладом подібного впливу на стратегію перекладу є встановлення радянською владою принципу, який діяв із середини 1930-х до середини 1950-х років, відповідно до якого переклади творів зарубіжних авторів українською мовою виконувалися переважно через мову-посередник (російську). Однією з причин було значне полегшення цензури: достатньо було контролювати лише російськомовний текст перекладу.

Маніпулювання з боку влади, яка виступає тут певного роду посередником, може також здійснюватися шляхом внесення до ТП політичного підтексту, необхідного їй для забезпечення певного впливу на адресатів. Така стратегія ґрунтується на ідеях теорії «нового історизму» [12], де постулюється можливість впливу на хід історії шляхом спонукання якомога більшої кількості індивідів до дій (ментальних чи фізичних) чи прийняття ідей певної спрямованості для забезпечення потрібного владі балансу в мережі колективної соціальної енергії. Вважається [12], що на цей баланс впливає кожна індивідуальна дія чи бездіяльність, які, вливаючись до згаданої мережі, утворюють сукупність таких акцій на рівнях групи, громади, суспільства чи навіть людства. В межах згаданої концепції вважається, що посередництва буквально неможливо

уникнути, оскільки воно є підґрунтям історичного розвитку взагалі, бо посередницький чинник на індивідуальному рівні, як уже згадувалося раніше, залучається до мережі колективної соціальної енергії, певною мірою визначаючи подальший розвиток подій.

Серед складових категорії «агенти перекладу» доцільно згадати ще принаймні деякі з них. Це, наприклад, «габітус», що визначається як набір знань, навичок та умінь перекладача, а також стратегій, які він може вибирати, залежно від конкретних обставин [10]. Щоб отримати роботу, публікуватися, а в деяких суспільствах – аби не сісти за ґрати, перекладач має дотримуватися певних правил. Зокрема, він має вміти пристосуватися до особливостей тексту оригіналу, стосовно одного з яких доцільно застосовувати стратегію очуження, а щодо іншого – стратегію одомашнення [9]. Творчо налаштований перекладач, враховуючи норми мови перекладу, одночасно вмотивовано вводить до тексту перекладу інноваційні елементи мови оригіналу, збагачуючи мову й культуру перекладу. Як глобальна, так і локальна стратегії перекладу можуть також залежати (і фактично завжди залежать) від замовника перекладу. Для підтримання оптимальної конфігурації власного габітусу професійний перекладач має володіти комп'ютером на професійному рівні, а також систематично слідкувати за тенденціями сучасного перекладознавства.

Важливим для проблеми «агентів перекладу» є також усвідомлення співпраці (чи принаймні взаємодії) різних їх видів. Для її розуміння може стати в нагоді так звана теорія мережевої взаємодії [10], яка досліджує відносини між різними агентами перекладу, включаючи роль міжнародних літературних агентів, на перекладацькому ринку. При цьому враховуються переговори, пропозиції, політика відбору (чи її відсутність) текстів оригіналу, існуючі союзи та конфігурації співпраці.

Відносини між різними агентами перекладу можуть варіюватися у широкому діапазоні: від прямої конкуренції та конфлікту інтересів – до співпраці у випадку наявності спільних цілей. Конфігурація таких відносин у кожний конкретний період створює певне силове поле, що формує відповідний контекст перекладу та напрям його розвитку. Вирішення питання про перенесення іншомовних творів у підсистему літератури

відповідної мови здійснюється внаслідок складної взаємодії чинників, пов'язаних із доцільністю, можливістю та причинами такого переносу у кожний даний момент. Важливість цього питання усвідомлювалася достатньо давно. Ще на початку двадцятого століття Симон Петлюра (який, поміж іншого, був перекладачем) скаржився на відсутність будь-якої системи на українському книжковому ринку перекладної літератури, пропонуючи подбати, аби українською мовою з'явилися кращі твори світової літератури, необхідні для збагачення та зміцнення української національної культури [5].

Таким чином питання відбору текстів оригіналу для подальшого перекладу є суттєвим елементом діяльності агентів перекладу. Тут важливо розглянути й вирішити низку речей, що відносяться до таких аспектів проблеми як визначення особи чи організації, що здійснює згаданий відбір; обговорення питання авторських прав, на які слід одержати дозвіл у відповідних фізичних чи юридичних осіб; окреслення кола учасників переговорів стосовно згаданих прав та технічних процедур, пов'язаних із здійсненням перекладу; взаємодії різноманітних агентів перекладу у згаданому процесі тощо.

Не останньою за важливістю є також проблема поширення інформації, що стосується наявних текстів перекладу, зокрема, інноваційних ідей, реалізованих у них. Згадане поширення може здійснюватися, з одного боку, через публікації у спеціалізованих журналах, а з іншого – через виступи перекладачів та перекладознавців (на наукових конференціях, лекціях для студентів, зустрічах із читачами тощо).

Як уже згадувалося, політика є суттєвим чинником, що визначає діяльність агентів перекладу, однак останні не обов'язково розглядають таке посередництво як ліберальне, тобто таке, що веде до кращого світу, а переклад як такий, що автоматично покращує взаємини між народами [10]. При використанні текстів з політичною метою, вони відбираються з урахуванням певних політичних цілей, а перекладач нерідко маніпулює текстом оригіналу, аби адаптувати його відповідно до політичних чинників. Загалом переклад є суттєвим механізмом поширення інноваційних (і взагалі будь-яких) ідей.

Виходячи з аналізу, викладеного вище, можна зробити висновок щодо доцільності включення згаданих понять до змісту навчання майбутніх перекладачів, зокрема, до таких дисциплін як «Теорія перекладу» та «Історія перекладу» для забезпечення наявності відповідних концептів у предметному компоненті ФКП. Перелічені поняття, що не вичерпують усіх компонентів концептуальної системи «агенти перекладу», мають ще й термінологічний аспект, який і є перспективою нашого подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белинский В.Г. Письмо к П.В.Анненкову / В.Г. Белинский // Полное собрание сочинений в 13-ти тт. – Т.12: Письма 1841–1848. – М., 1956. – С. 435 – 442; 568–572.
2. Бриджесс Е. Механічний апельсин: [роман] / Ентоні Бриджесс; пер. з англ. Олександра Буценка // Всесвіт. – 1990. – № 5. – С. 7–87
3. Власенко О. В. «Патронаж», «посередники» та «влада» як складові змісту поняття «агенти перекладу» в перекладознавстві / О.В. Власенко, Л.М. Черноватий // *In Statu Nascendi*. Теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства. – Харків: НТМТ, 2013. – Вип. 14. – С. 38–46.
4. Кальниченко О. А. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років / О. А. Кальниченко, Ю. Ю. Полякова. – Вінниця: Нова книга, 2011. – 504 с.
5. Петлюра С. Про перекладну соціалістичну літературу / Симон Петлюра // Книгарь. – 1918. – Чис. 15. – Колонки 885–888.
6. Тынянов [Ю. Н.](#) Архаисты и новаторы: статьи / [Юрий Тынянов](#). – М.: Прибой, 1929. – 595 с.
7. Эйхенбаум [Б.М.](#) Лермонтов: опыт историко-литературной оценки / Борис Эйхенбаум. – М.: Fink, 1967. – 166 с.
8. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.
9. Черноватий Л. М. Олександр Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан,

В. О. Подміногін, О. А. Кальниченко, В. Д. Радчук. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 440 с.

10. Agents of Translation / edited by John Milton, Paul Bandia. – NY-Amsterdam: John Benjamins, 2009. – 337 p.

11. Evan-Zohar, I. Polysystem theory / Itamar Evan-Zohar // Poetics Today, Special Issue: Literature, Interpretation, Communication. – 1979. – vol.1. – N 1-2. – pp. 287–310.

12. Greenblatt, S. Resonance and wonder / Stephen Greenblatt // Learning to Curse: Essays in Early Modern Culture. – New York, London: Routledge, 1990, pp. 216–246.

13. Matejka, L. Readings in Russian poetics: Formalist and Structuralist Views / Ladislav Matejka, Krystyna Pomorska. – Lansing: Michigan Slavic Publications, 1978. – 306 p.

14. Shuttleworth, M. Polysystem Theory / Mark Shuttleworth // Routledge Encyclopedia of Translation Studies. – London: Routledge, 2001. – P. 176–179.

15. Tötösy de Zepetnek, S. Systemic Approaches to Literature — An Introduction with Selected Bibliographies / Steven Tötösy de Zepetnek. – Canadian Review of Comparative Literature / Revue Canadienne de Litlerature Comparer. – 1992. – Vol. 19. N 1/2. – P. 21–93.

Л. ЧЕРНОВАТЫЙ

ПОНЯТИЕ «АГЕНТЫ ПЕРЕВОДА» КАК КОМПОНЕНТ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ

Статья содержит описание исследования предметного компонента профессиональной компетентности будущих переводчиков в области переводоведения на материале категории «агенты перевода» в рамках полисистемной теории перевода и системно-эмпирического подхода к литературе. Содержание иллюстрировано примерами из истории перевода, в частности, Украины. Составлена концептуальная схема некоторых понятий в полисистемной теории перевода и проанализировано соотношение составляющих элементов категории «агенты перевода».

Ключевые слова: профессиональная компетентность будущих переводчиков (ПКБП), предметный компонент ПКБП, полисистемная теория перевода, концептуальная схема, категория «агенты перевода», история перевода Украины.

L. CHERNOVATY

THE 'AGENTS OF TRANSLATION' CONCEPT AS A COMPONENT OF THE FUTURE TRANSLATOR TRAINING SUBJECT-MATTER

The article deals with the research into the background knowledge related to the 'agents of translation' concept within the framework of the Polysystem Theory of Translation, as well as the Systemic and Empirical Approach to Literature. The author suggests a conceptual scheme of some of the Polysystem Theory components and the correlation of the 'agents of translation' concept components. It is argued that the said conceptual scheme may be used as the basis for the selection of the notions which should be included into the subject-matter of the future translator training which, in the author's view, at present lacks the relevant information concerning the issue under consideration. Specifically the author, basing on the analysis of the relevant research, shows the close interrelations between the source texts selected for translation within a particular polysystem, on the one hand, and various social, political and cultural factors, on the other. The article reviews the issues which may contribute to the shift of the translated literature component of the particular literary subsystem from its traditional location on the periphery to the centre of the said subsystem. This thesis is well illustrated by the facts from the history of literary translation in Ukraine as an example of the colonial and post-colonial literary subsystem development, where translation has played a remarkably important role in the preservation of the Ukrainian language and the national identity. The article focuses on several groups of agents of translation and their specific role in the Ukrainian case. In particular the author provides examples of the unprecedented repressions of the Ukrainian translators during the Soviet era to illustrate the undifferentiated patronage. The creolization of Russian as the dominant language in the Soviet Union in a Ukrainian translation of the *Clockwise Orange* is regarded as an instance of differentiated patronage, as well as the publication of George Orwell's anti-totalitarian works (*Animal Farm* and *1984*) in the Ukrainian translation in the period immediately preceding the dissolution of the USSR. Other agents of translation analyzed in the article include mediators, power, politicians and translators (including habitus) themselves.

Key words: future translators' professional competence (TPC), TPC background knowledge component, Polysystem Theory of Translation, conceptual scheme, 'agents of translation' category.